

Motion till riksdagen 2016/17:3567

av **Christer Nylander m.fl. (L)**

med anledning av prop. 2016/17:50 Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det övergripande målet för utbildnings- och forskningspolitiken bör vara att Sverige ska vara en framstående kunskapsnation, där utbildning, forskning och innovation bedrivs med hög kvalitet och effektivitet samt bidrar till samhällets utveckling och näringslivets konkurrenskraft, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta mätbara delmål som systematiskt ska utvärderas och ingå i regeringens resultatredovisning för berörda utgiftsområden och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kvalitet och samverkan i forskning bör premieras och att 25 procent av tillförda direkta anslag bör fördelas baserat på prestation enligt en modell där alla lärosäten konkurrerar i samma grupp, inklusive Chalmers tekniska högskola och Högskolan i Jönköping, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen inför framtida beslut som rör principer om resursfördelning för högre utbildning och forskning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ges i uppdrag att jämföra kvaliteten på tentamina inom ett antal svenska utbildningar med motsvarande utbildningar i några jämförbara länder och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen om ett nytt resursfördelningssystem för högre utbildning och forskning och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska ges i uppdrag att utreda ett system där lärosätena tilldelas resurser för utbildning och forskning i ett samlat anslag, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Vetenskapsrådet ett särskilt uppdrag att göra jämförande utvärderingar av olika forskningsområden för att kunna jämföra kvaliteten på svensk forskning med motsvarande forskning i andra tunga forskningsländer och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vidta åtgärder för att Sverige ska öka sin andel av beviljade medel från EU:s forsknings- och partnerskapsprogram, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska sträva efter att forskningsprogram så långt möjligt anpassas till EU:s och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att långsiktigt strategiska satsningar på forskning och innovation ska utvärderas systematiskt när det gäller kvalitet och effektivitet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att alla meriteringsanställningar ska kunna ge rätt till prövning för tillsvidareanställning och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att meriteringsanställda ska meritera sig både vetenskapligt och pedagogiskt samt att se över huruvida mobilitet bör vara meriterande, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör överväga att införa ett enhetligt system för meriteringsanställningar vid svenska lärosäten och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avhjälpa formella hinder för internationella studenter och forskare som söker till, och verkar vid, svenska lärosäten och institut, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en ökad specialisering bör kopplas till resurssystemet och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för ett ökat samarbete mellan lärosäten, arbetsliv och relevanta branschorganisationer samt för en kontinuerlig dialog om utbildningars innehåll och dimensionering av lärosätens utbildning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att olika lärosäten som samverkar med varandra inom utbildningsområdet bör premieras, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att särskilda medel bör avsättas för att rekrytera utländska framgångsrika yngre forskare tidigt i karriären och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att tvärvetenskaplig forskning inte missgynnas vid tilldelning av forskningsanslag från forskningsfinansiärerna, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den strategiska samverkan med högkvalitativa utländska universitetsfilialer bör öka och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att senast 2017 presentera ett förslag till en svensk rymdstrategi och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Sverige är en kunskapsnation. Vår befolkning är välutbildad, vården är modern och vår industri är högteknologisk. Detta är resultatet av en lång svensk tradition när det gäller att satsa på både bildning och god utbildning, som är tillgänglig för alla. Vi vet att utbildning, forskning och entreprenörskap lägger grunden för att möta olika samhällsutmaningar samt att det bidrar till framtida konkurrenskraft och framtidens arbetsmarknad.

Under tiden i alliansregeringen gjorde därför Moderaterna, Liberalerna, Centerpartiet och Kristdemokraterna historiska satsningar på att stärka svensk forskning och innovation. Anslagsnivån för forskning och innovation höjdes med 9 miljarder kronor mellan åren 2009 och 2016, en ökning med 30 procent. Vidare initierade alliansregeringen långsiktiga satsningar på strategiska forskningsområden (SFO) inom globalt viktiga samhällsområden såsom hälsa, teknik och klimat. För att dessa skulle gynna samverkan och resultera i fler innovationer inrättades sedermera dessutom strategiska innovationsområden (SIO) och projekt för utmaningsdriven forskning (UDI).

En viktig prioritering från allianspartierna var också att stärka kvaliteten i den högre utbildningen genom att kraftfullt öka anslagen till högskoleutbildningar, framför allt inom humaniora och samhällsvetenskap. För utbildningar inom dessa vetenskapsområden, där flest studerar, ökades anslagen per helårsstudent med hela 60 procent. Därutöver gjordes särskilda satsningar på att kraftigt öka antalet utbildningsplatser på viktiga bristområden såsom inom läkar-, tandläkar- och ingenjörsprogrammen. Dessutom infördes i politisk enighet en ny lärarutbildning, med syfte att leda till stärkt kvalitet i skolundervisningen.

Inom forskningsområdet premierades kvalitet, och en omfördelning av resurser infördes genom att 20 procent av nya anslag fördelades utifrån de internationellt vedertagna indikatorerna extern publicering och citering samt intäkter från externa anslag. Likaså togs initiativ till att premiera samverkan och innovation.

Honnörsorden kvalitet, relevans och nyttiggörande var signum för politiken. Hållbar utveckling och entreprenöriellt lärande finns nu inskrivet i styrdokument för alltifrån förskolan till forskarutbildningen. Vid universitet och högskolor inrättades innovationscentrum, och flera lärosäten fick möjlighet att starta egna holdingbolag. Alliansregeringen klargjorde och lade fast incitament för att öka vikten av profilering av lärosäten samtidigt som regler ändrades för att tydliggöra att forskning av hög vetenskaplig kvalitet kan finnas vid alla lärosäten. Kort sagt var satsningarna för ökad vetenskaplighet, kvalitet och samverkan bärande inslag under alliansåren. Utredningar tillsattes också för att belysa viktiga områden såsom akademins ledarskap, ökad autonomi och kvalitet. Dessutom gjordes satsningar på hela utbildningskedjan i form av kunskapsdrivande reformer, och karriärlärarysystemet och etableringen av forskarskolor hade till syfte att öka graden av bl.a. vetenskaplig metodik och ämnesdidaktik i undervisningen i ungdomsskolan.

Detta var historiskt stora satsningar på forskning och innovation som har stärkt Sverige som kunskapsnation. Men det räcker inte. Andra länder kommer i kapp, och därför måste ett strategiskt och systematiskt ledarskap fortsatt genomsyra hela utbildningsområdet, alltifrån förskolan till forskarutbildningen. Därför anser Liberalerna att regeringens forskningspolitiska ambitioner i proposition 2016/17:50 Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft är för lågt ställda och alltför otydliga.

Forskningspolitiken saknar inriktning och försvagar Sverige

Liberalerna förvånas stort över avsaknaden av förslag på området högre utbildning med tanke på att regeringen har gjort en stor poäng av att högre utbildning numera ska ingå i propositionen. Det är i och för sig en uppfattning som vi tycker är bra, men som sagt borde regeringen då också lägga fram förslag på hur de vill utveckla utbildningens roll i kunskapskedjan, hur de vill komma till rätta med social snedrekrytering, jämställdhet i studentpopulationen och hur man ska skapa kompletta utbildningsmiljöer.

Vi undrar också vad som hände med långsiktigheten och det tioåriga perspektivet. Vi ser det förvisso i de s.k. nationella forskningsprogrammen, men ingenting i övrigt. Ytterligare märkligt är att regeringen inte lyfter för högskolan viktiga frågor såsom karriärsystem, profilering och internationalisering. Inte heller finns tankegångar om hur vi ska attrahera forskartalang till de nya forskningsinfrastrukturerna som finns i Sverige eller en strategi för att kunna öka andelen forsknings- och innovationsmedel från EU. Vi saknar också regeringens syn på att premiera excellens och framstående forskning.

Liberalerna menar att propositionen för högre utbildning, forskning och innovation är ”tunn” och ofullständig på många sätt. I skriften finns början på flera intressanta resonemang och analyser, men dessvärre framgår det också tydligt att regeringen har ytterst få förslag på hur problem och utmaningar konkret ska lösas eller följas upp.

Mål för utbildning, forskning och innovation

Liberalerna anser att det övergripande målet för utbildnings-, forsknings- och innovationspolitiken bör vara:

Att Sverige ska vara en framstående kunskapsnation, där utbildning, forskning och innovation bedrivs med hög kvalitet och effektivitet samt bidrar till samhällets utveckling och näringslivets konkurrenskraft.

Liberalerna anser dock, liksom övriga allianspartier, att målet för dessa politikområden framdeles ska utvärderas systematiskt och vara möjligt att följa upp. Vi anser därför att det övergripande målet ska brytas ned och mätas via olika delmål såsom

1. att Sveriges offentliga och privata investeringar i FoU ska uppgå till ca 3,5 procent av BNP senast 2025
2. att Sveriges andel av beviljade medel från EU:s forsknings- och partnerskapsprogram ska vara minst 4,2 procent 2020
3. att svensk forskning och innovation ska vara fortsatt ledande jämfört med andra europeiska länder mätt som citeringsgenomslag (Thomson Reuters) och samlat innovationsindex (European innovation scoreboard)
4. att jämställdheten ska öka såväl inom grundutbildningar som bland meriteringsanställningar
5. att stimulera en bredare användning och utveckling av etablerad svensk forskningsinfrastruktur såsom Sci Life Lab, ESS och MAX IV
6. att mobiliteten bland svenska forskare ska öka såväl mellan lärosäten som mellan lärosäten och näringsliv samt offentliga verksamheter
7. att samordningen mellan olika forskningsfinansiärer ska öka, mätt som ökad effektivitet.

Ramar för forskning och innovation

Liberalernas grundläggande uppfattning är att Sverige i huvudsak ska bygga vidare på nu gällande, och därmed den tidigare alliansregeringens, långsiktiga strategi för forskning och innovation.

Stärkt autonomi och ledarskap

Högskolor och universitet har en viktig roll att spela som samhällets kritiska och självreflekterande spegel men också som motor i den kunskapsdrivna tillväxten. Autonomi är viktigt, och målet för Liberalerna är att politiskt beslutade regleringar ska begränsas till frågor där staten har ett tydligt intresse av att styra. Det gäller t.ex. uppföljning av resultat och kvalitetsgranskning, ansvarsutkrävande samt rättssäkerhet för studenter.

I en globaliserad och föränderlig värld ställs stora krav på ett strategiskt ledarskap. Det gäller också för universitet och högskolor. Det finns flera studier som visar att ett välfungerande och akademiskt ledarskap har stor betydelse för att den vetenskapliga kvaliteten i utbildning och forskning är hög.

Det är också av vikt att styrelser vid universitet och högskolor har den kompetens som krävs för att svenska lärosäten ska kunna hålla en internationellt sett hög kvalitet. Kompetens och sammansättning spelar stor roll för hur en styrelse fungerar. Ingenjörsvetenskapsakademien (Iva) har presenterat en rapport som behandlar just utmaningar och utvecklingspotential avseende universitets- och högskolestyrelser. Där föreslås bl.a. att rekryteringen av nya ledamöter till en styrelse ska vara grundad på definierade kompetensprofiler och att hänsyn ska tas till lärosätets sammantagna behov. Utöver detta finns flera andra angelägna förslag.

Med tanke på Ledarutredningen som presenterades hösten 2015 och de diskussioner som förs såväl nationellt som internationellt om vikten av ett strategiskt ledarskap förvånar det att regeringen så flyktigt berör dessa viktiga frågor.

Liberalerna anser att frågor om hur lärosätenas ledarskap kan stärkas och styrelsernas roll kan tydliggöras är mycket viktiga och bör utvecklas vidare.

Ökad profilering av universitet och högskolor

Liberalerna skulle välkomna att landets lärosäten i högre grad renodlade sin profil och vidareutvecklade sitt strategiska arbete då det gäller såväl grundutbildning som forskning. Under alliansregeringen infördes en stimulanspeng för lärosäten som ville öka sin samverkan. Detta fick till följd att några lärosäten knöt sig mycket nära varandra och till och med gick samman. Det är förvisso inget självändamål att lärosäten ska fusionera helt och hållet, men däremot är det viktigt att lärosätena i högre grad samverkar då det gäller utbildningsutbud, dimensionering av utbildningsprogram, forskning etc. Ökad samverkan på dessa områden bör premieras och hinder undanröjas. Som exempel på hinder kan nämnas att lärosäten som samverkar om utbildningar, och som då använder forskningsanknutna universitetslärare från ett annat lärosäte, kan missgynnas vid bedömning av utbildningars kvalitet. Det är naturligtvis inte hållbart.

En ökad specialisering bör kopplas till resurssystemet. Om resursfördelningssystemet är tillräckligt skarpt och tydligt premierar kvalitet, kommer det att leda till en önskvärd ökad specialisering som med fördel kan förstärkas med en tydligare myndighetsdialog. En ökad myndighetsdialog får dock inte innebära att politiken ska bestämma vilken specialisering de olika lärosätena väljer.

Sverige satsar årligen mycket stora resurser på forskning. Beloppet uppgår för närvarande till ca 3,3 procent av BNP, vilket kan jämföras med nivån i början på 2000-talet då vi investerade ca 4 procent. EU har satt målet att medlemsstaterna ska satsa 3 procent av BNP på FoU.

Liberalerna anser att det ska finnas ett mål som visar på ambitionsnivån då det gäller investeringar för landets forskning och utveckling. Målet ska vara tidsatt och mätbart och därmed tydligt kunna redovisa hur stor andel av BNP som Sverige årligen satsar på forskning och utveckling.

Lärosätenas förmåga att ”få hem” externa medel från EU:s forsknings- och partnerskapsprogram har varit mindre bra de senaste åren. Det är en oroväckande utveckling som måste brytas. Statistik från oktober 2015 visar att Sverige har tappat i andel beviljade medel, jämfört med EU:s tidigare forskningsprogram (FP7). Statistiken visar dessvärre också att svenska forskare inte når upp till tidigare nivåer då det gäller Europeiska forskningsrådets anslag (ERC-anslaget) som beviljar bidrag till enskilda forskare baserat på deras grad av vetenskaplig excellens. Likaså visar statistiken att de större lärosätena har tappat förhållandevis kraftigt jämfört med tidigare år.

I jämförelse med det tidigare ramprogrammet (FP7) har Sverige på aggregerad nivå (oktober 2015) tappat från 3,87 procent till 3,33 procent av tillgängliga medel.

Liberalerna anser att detta är en viktig fråga för det strategiska ledarskapet vid våra lärosäten att agera i, liksom för de statliga forskningsfinansiärerna att beakta. Liberalerna anser att detta är en fråga som regeringen bör uppmärksamma genom att lägga fast mål för utvecklingen. Liberalerna har därför lagt ett förslag till delmål (se vidare delmål B) för att vi systematiskt ska kunna följa frågan.

Resurstilldelningssystemet

Resurstilldelningen till universitet och högskolor är ett viktigt styrinstrument för politiken. I dag uppgår lärosätenas s.k. basanslag till ca 43 procent medan externa intäkter utgör 57 procent. För att premiera vetenskaplig kvalitet införde alliansregeringen en modell där sedermera 20 procent av nya resurser omfördelades mellan lärosätena baserat på indikatorerna externa anslag för forskning samt publiceringar och citeringar. Samtliga lärosäten garanterades dock en minimiresurs för forskarutbildning och forskning, den s.k. basresursen, om 8 000 kronor per helårsstudent. För att stimulera till ökat nyttiggörande av forskningen fick Vetenskapsrådet (VR) och Vinnova i uppgift att utarbeta modeller för hur framtida resurser också skulle kunna fördelas baserat på lärosätenas samverkan med det omgivande samhället. Vinnovas modell har testats i en pilotstudie medan VR:s modell har remissbehandlats och bereds nu i Regeringskansliet.

VR bör i den fortsatta beredningen ges ett särskilt uppdrag att göra jämförande utvärderingar av olika forskningsområden och därvidlag värdera svensk forskning med motsvarande forskning i andra tunga forskningsländer.

För Liberalerna är det viktigt att modellen som införs ska vara transparent och enkel att använda samt måtte stimulera och premiera alltifrån vetenskaplig kvalitet till resultat i form av forskningsgenombrott och samverkan med övriga samhället.

Med tanke på att Vinnova ännu inte har slutfört sin analys har Liberalerna ännu inte tagit ställning till vilken modell som vi förordar och exakt vad vi anser ska ligga till grund för prestationen och omfördelningen av resurser till direkta anslag. Däremot anser vi att principen med den resursfördelningsmodell som alliansregeringen använde har

varit bra samt att systemet med omfördelning ska finnas kvar och att modellen bör föreskriva att 25 procent av nya basanslag ska omfördelas baserat på väl kända indikatorer. Vi anser också att alla statliga lärosäten vid omfördelningen ska konkurrera i samma grupp, inklusive Chalmers tekniska högskola samt högskolan i Jönköping.

Det finns i dag inga tydliga jämförelser av kvaliteten i svensk högre utbildning jämfört med andra länder. Det är viktigt att få en bättre uppfattning om detta. Vi föreslår därför att UKÅ ska ges ett uppdrag att jämföra kvalitet på tentamina inom ett antal svenska utbildningar med motsvarande utbildningar i några jämförbara länder.

Riksdagen ska besluta om principer för resursfördelning

Liberalerna förvånas över att regeringen i sin proposition inte presenterar ett färdigt förslag till ramar då det gäller hur framtida forskningsresurser ska fördelas till lärosätena. Inte heller definieras indikatorn ”samverkan”, vilken sägs ska få samma viktning som de nu gällande indikatorerna externa anslag samt citeringar och publiceringar, i ett framtida system.

Vi i Liberalerna ställer oss frågande till att regeringen har för avsikt att vikta de nämnda indikatorerna lika. Liberalerna delar uppfattningen att samverkan är viktigt. Det är dock samtidigt svårt att hitta bra mått på kvalitet i samverkan och vad det leder till. Samverkan bör därför inte likställas med de mer tydliga kvalitetsmåten på vetenskaplig och konstnärlig kvalitet och excellens.

Liberalerna anser också att det är svårt att tydligt förstå enligt vilken modell resurser kommer att fördelas för 2018 och 2019. Ett förslag till detta måste regeringen förelägga riksdagen snarast.

Liberalerna anser att resursfördelningssystemets utformning är en mycket viktig fråga vars principer måste få diskuteras grundligt, även om de bara kommer att få gälla en begränsad period. Liberalerna förutsätter därför att riksdagen kommer att ges möjlighet att besluta i frågan innan definitivt beslut fattas.

Bra med översyn av resurstilldelningen, men utred också samlat anslag

I sammanhanget vill vi påtala att vi välkomnar den översyn av resursfördelningssystemet för grundutbildning, forskarutbildning och forskning som regeringen har aviserat ska påbörjas 2017. Vi vill dock framhålla vår uppfattning att den utredning som ska tillsättas också bör få i uppdrag att utreda frågan huruvida anslag till grundutbildning, forskarutbildning och forskning framdeles kan tilldelas lärosätena samlat.

Mer av systematiska utvärderingar och handling

I sin proposition skriver regeringen: ”Uppföljning och utvärdering av verksamheterna är viktiga verktyg för regeringens styrning. Universitet och högskolor har ansvar för kvaliteten i den egna verksamheten, men det behövs även viss uppföljning och utvärdering på nationell nivå som underlag för regeringens styrning och utveckling av forskningspolitiken.”

Liberalerna delar regeringens uppfattning, och vi menar att arbetet med systematiska uppföljningar och utvärderingar är ett viktigt inslag vid allt strategiskt beslutsfattande. Men det är också viktigt att politiken inrättar en kultur där vi inte bara kräver in utvärderingar utan också visar att vi tar till oss resultaten och ger väl motiverade svar på

dem. Så anser Liberalerna att ett seriöst strategiskt förbättringsarbete ska bedrivas. Detta är en viktig princip som det ankommer på en regering att efterleva.

Nuvarande regerings hantering av de strategiska forskningsområdena (SFO:erna) är inget gott exempel på detta. Tvärtom skapade regeringens brist på besked osäkerhet kring SFO-satsningens framtid, något som bl.a. ledde till att framstående forskare sökte sig till mer finansiellt säkra forskningsprojekt.

I samband med att satsningen på SFO infördes beslutades nämligen att satsningarna också skulle följas upp. De statliga forskningsfinansiärerna med Vetenskapsrådet (VR) i spetsen fick i uppdrag att genomföra en större utvärdering efter fem år. Denna ledde till att regeringen bl.a. rekommenderades att omfördela medel mellan lärosäten, råd som regeringen inte hörsammade och inte heller tog ställning till. I stället hänvisade regeringen till den nya forskningspropositionen, vilken inte förelåg för beslut i riksdagen förrän två år senare. Detta var ett mycket olyckligt agerande och medförde inte att forskningsresurserna användes effektivt.

Optimera användandet av svensk forskningsinfrastruktur

Sverige har de senaste åren investerat tungt i forskningsinfrastruktur av världsklass. Sci Life Lab, MAX IV och ESS är samtliga anläggningar med stor potential för framgångsrik forskning och innovation. Regeringen har nyligen utsett en samordnare för ESS, men mer kan och behöver göras för att utveckla just den anläggningens förväntade potential samt av det kompetenskluster som anläggningen kommer att utgöra ihop med MAX IV.

VR fick i juni 2014 i uppdrag att utarbeta en strategi för ”att stimulera svenskt deltagande, utnyttjande och kompetensförsörjning kring uppbyggnaden och driften av den europeiska spallationskällan (ESS)”. Ett förslag till strategi lämnades till regeringen före sommaren.

Liberalerna anser att det nu är hög tid att flera av de förslag som lyfts fram i förslaget till strategi börjar genomföras så att ESS tillsammans med de andra stora forskningsinfrastrukturerna kan bidra till att göra Sverige än mer attraktivt för forskning och innovation. Se även delmål E.

Ge alla meriteringsanställningar rätt till prövning

Genom autonomireformens införande 2011 har alla universitet och högskolor fått frihet att utforma sin interna organisation på det sätt som passar varje lärosäte. Vi kan dock konstatera att otydligheten och osäkerheten kring vad som gäller för vissa meriteringsanställningar är stor. Något bör därför göras för att få till stånd en tydligare struktur på området samtidigt som vi förvånas över att regeringen inte gör just detta i sin proposition. Retoriken är rätt men handlingskraften fattas.

Sverige saknar nämligen ett sammanhållet system för meritering av unga forskare tidigt i karriären. Detta leder till osäkra anställningsförhållanden och utgör en stor risk att framstående forskare lämnar den akademiska banan för en annan karriär. Ett exempel på det är anställningar som biträdande lektor. Det är en fyraårig tidsbegränsad anställning som i de flesta fall ger rätt till prövning för tillsvidareanställning enligt 12 § högskoleförordningen. Dock inte alltid. Det visar sig nämligen att lärosätena hanterar frågan olika, och då vissa medger ”rätt till prövning” säger andra att det ger ”möjlighet till prövning”. Vi behöver därför få till stånd en ändring i högskoleförordningen så att

alla meriteringsanställningar framdeles ger ”rätt till prövning för tillsvidareanställning”. Det skulle öka tydligheten. ”Rätten till prövning” bör ske mot i förväg uppställda krav och att vederbörande blir meriterad både vetenskapligt och pedagogiskt. Dessutom anser vi att mobilitet ska vara meriterande. Alla professorstjänster ska alltid tillsättas i konkurrens.

Liberalerna anser att ett enhetligt system för meriteringsanställningar vid svenska lärosäten ska vara implementerat senast 2018. I sammanhanget vill Liberalerna också lyfta delmål D som handlar om att jämställdheten i meriteringsanställningarna måste öka.

Med en tydligare meriteringsstruktur på plats förutsätter Liberalerna att personrörligheten mellan lärosäten kan öka. Det är självklart också viktigt att personrörligheten mellan akademi och övriga samhället ska stimuleras och att den ska öka för forskare, doktorander och yrkesverksamma. Vinnovas program för mobilitet har visat positiva resultat då det gäller gränsgångare mellan näringsliv och akademi. Detta bör därför fortsatt följas.

Rekryteringar ska vara transparenta

I sin proposition Kunskap för samverkan framhåller regeringen det självklara i att lärosätenas rekryteringsprocess ska vara transparent och genomföras via nationella och internationella utlysningar. Vi liberaler delar den uppfattningen till fullo och ställer oss naturligtvis bakom detta.

Öka samarbetet mellan lärosäten och med arbetsliv

Vi lever och verkar i en global värld. Arbetslivets förutsättningar och behov ändras snabbt. Det ställer krav på att lärosätena har och erbjuder ett relevant utbud av utbildningar. Denna omvärldsbevakning är inget som universitet och högskolor ensamma klarar av. I stället behövs en ökad dialog med arbetsliv och olika branschorganisationer men också mellan lärosäten. Vi behöver utbilda till en framtid – inte dåtid – och vi behöver tillse att det finns möjlighet att utbilda sig till de yrken där det råder arbetskraftsbrist. Enligt olika undersökningar anser arbetslivet att man i dag har mycket små förutsättningar att lokalt påverka utbildningsutbud och utbildningars innehåll. Detta bör uppmärksammas mer och dialogen med arbetslivet öka.

Med tanke på den rådande och väl kända matchningsproblematiken är Liberalerna oerhört förvånade över regeringens passivitet och oförmåga att agera i frågan. Vi finner det också anmärkningsvärt att regeringen inte berör problemen med kompetensförsörjning och livslångt lärande i denna proposition som sägs ska behandla högre utbildning. Begreppet kompetensförsörjning förekommer, men då nästan uteslutande i bemärkelsen att ”forskarutbildade är viktiga för lärosätenas kompetensförsörjning”, vilket är märkligt eftersom det är fler än akademien som ska kompetensförsörjas.

Detta om något är en samhällsutmaning, såväl nationellt som internationellt! Förutom krav på ökad dialog mellan lärosäten, arbetsliv och branschorganisationer anser Liberalerna att regeringen i dialog med lärosätena måste se till att den ökade programifieringen av högskolans utbildningsutbud stannar av.

Internationaliseringsfrågorna är viktiga

Om svensk utbildning och forskning ska kunna hävda sig i den globala konkurrensen finns det ett flertal faktorer som spelar roll, varav det internationella utbytet är en viktig del. Det gäller både internationella forskare som kommer hit för att arbeta och internationella studenter som väljer att läsa hela eller delar av sin utbildning i Sverige, eller för den delen svenska studenter som reser utomlands. Utan utbyte förlorar svenska lärosäten både kvalitet och mångfald.

Liberalerna anser att den strategiska samverkan med utländska universitet bör öka. En målsättning bör också vara att fler utländska universitetsfilialer etablerar sig i Sverige. För att detta ska bli verklighet bör ett stöd inrättas för att svenska universitet ska kunna söka organiserade samarbeten inom olika utbildningsområden. Ett sådant samarbete skulle kunna ge en mer direkt avstämning av om svensk utbildning håller internationell kvalitet.

Fler svenska studenter bör förlägga delar av sin utbildning vid utländska universitet. För Sverige som ett litet land bör målsättningen vara att hälften av alla studenter med svensk forskarexamen har studerat minst en termin vid ett universitet i ett annat land. Det är ett högt uppsatt mål, men en viktig del i målsättningen för att uppnå en forskning i världsklass.

I dag finns det ansevärd hinder för inresande studenter och forskare som framför allt beror på långa handläggningstider hos svenska myndigheter. Det är därför anmärkningsvärt att regeringen inte behandlar dessa frågor i sin proposition eller vidtar andra åtgärder.

Vi behöver motivera fler svenska studenter att resa ut för att studera delar av sin utbildning i annat land, men då det gäller inresande studenter och forskare finns i dag ansevärd hinder som framför allt beror på långa handläggningstider hos svenska myndigheter. Det är därför anmärkningsvärt att regeringen inte behandlar dessa frågor i sin proposition eller vidtar andra åtgärder. För utresande studenter kan det finnas skäl att överväga ett mål om att öka andelen.

Nyligen fick till exempel Jönköping University betala tillbaka studieavgiften för runt 100 utländska studenter för att Migrationsverket inte hunnit hantera deras ansökningar i tid och kunnat utfärda visum för studier. Högskolor vittnar också om problem med samordningen i visumprocessen, där även intervjuer på ambassad och utfärdande av id-kort ingår. De olika momenten måste nämligen vara samordnade för att studenten ska få sitt visum i tid, något som i dag inte går att säkra.

Stora problem finns även för gästforskare i samband med att deras visum ska förlängas efter två år. Då hinner inte Migrationsverket med, och från att ha haft en handläggningstid på 3 månader uppger myndigheten att man nu har en handläggningstid på mellan 12 och 18 månader. Detta är inte rimligt.

Ett annat problem är att masterstudenter och doktorander inte kan söka uppehållstillstånd för hela studieperioden utan måste söka nya tillstånd för varje år. Det skapar oro hos både studenter och forskare samtidigt som det ger Migrationsverket onödigt arbete. I sammanhanget kan även andra problem nämnas, som rör doktorander som studerar på utbildningsbidrag. De har nämligen inte rätt till barnbidrag även om de har fått permanent uppehållstillstånd, något som andra invånare i Sverige med permanent uppehållstillstånd har. Och de har heller inte rätt att tillgodoräkna sig doktorandtiden om de senare vill ansöka om svenskt medborgarskap. Detta är inte rimligt, och som sagt är det oerhört märkligt att regeringen inte berör frågorna i sin proposition, än mindre försöker åtgärda dem.

Den här typen av hinder drabbar också våra möjligheter att fullt ut dra nytta av vår forskningsinfrastruktur. I en artikel i Lunds universitets magasin, LUM, (nr 5, 2016) anser personalsamordnaren vid den nyligen invigda synkrotonljusanläggningen MAX IV att de långa handläggningstiderna kan medföra att Sverige tappar i attraktivitet för toppforskare och experter. (Se även rubriken Attrahera toppforskare och experter.)

Med tanke på ovanstående är Liberalerna oerhört kritiska till att regeringen inte berör internationaliseringsfrågorna i sin proposition. Internationaliseringen av den högre utbildningen och forskningen och den fria rörligheten för studenter är mycket viktig i dagens samhälle. Om vi inte kan garantera att antagna utländska studenter och forskare får stanna för att studera och forska i Sverige riskerar vi att förlora i anseende och därmed i framtida konkurrenskraft. Liberalerna uppmanar därför regeringen att snarast se till att minska byråkratin, för Sveriges bästa, och att komma till rätta med ovannämnda problem.

Det stora problemet är att svensk forskning rekryterar för lite internationellt. Det bör finnas särskilda medel för att rekrytera utländska toppforskare och inriktningen på dessa medel bör vara att satsa på yngre lovande forskare som har sin forskarkarriär framför sig snarare än att rekrytera forskare ”på toppen av sin karriär”.

Bygg en svensk forskningsreaktor

Sverige bör bygga en ny forskningsreaktor och utöka forskningen om framtidens energilagring. Liberalerna är övertygade om att nästa generations kärnkraft med ny teknik har mycket stora fördelar ur miljö- och säkerhetssynpunkt. Inte minst för att möta klimathotet bör regeringen hörsamma förslaget från det ledande tekniska universitetet och fatta beslut om att bygga en svensk forskningsreaktor. Därutöver anser vi att Sverige har behov av en utökad forskning om energilagring och batterier.

Sverige behöver en rymdstrategi

I april 2014 tillsatte alliansregeringen en utredning med syfte att utarbeta en strategi för det viktiga rymdområdet. Syftet var att utarbeta en strategi för att använda rymdverksamhet som en strategisk tillgång, för att möta samhällets behov och för att stärka den svenska industrins konkurrenskraft.

Sverige har sedan länge varit förhållandevis framgångsrikt på rymdområdet, men vi kan inte vila på gamla lagrar utan måste i stället systematiskt arbeta för att tillvarata, samordna och utveckla denna position. Detta är synnerligen viktigt då rymden också påverkar så många olika samhällssektorer, alltifrån utbildning/forskning till försvar och miljö. Även det faktum att EU utarbetar en ny strategi för rymdområdet ger tydliga signaler om denna frågas vikt. En rymdstrategi är det således mycket angeläget att få på plats snarast.

Trots att utredningen blev klar hösten 2015 har nuvarande regering ännu inte agerat. Det är därför ytterst olyckligt att regeringen i sin forskningsproposition fortsätter att skjuta frågan framför sig.

Liberalerna anser att regeringen senast under 2017 ska presentera ett förslag till svensk rymdstrategi.

Christer Nylander (L)

Tina Acketoft (L)

Mats Persson (L)

Emma Carlsson Löfdahl (L)

Maria Weimer (L)